

PICAZO MUNTANER, Antoni (2020)

Inquisició i corrupció

Palma: Illa Edicions, 125 p.

ISBN 978-84-947890-8-3

El Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició és, encara avui, un dels temes més atractius per al gran públic, atenent les llegendes i imatges escabroses que una certa historiografia, generalment interessada, ha anat difonent al llarg dels segles. Tot i que són molts els autors que han intentat combatre els tòpics que circulen sobre la Inquisició a través de recerques científiques ben fonamentades en documentació històrica, el cert és que és una batalla molt difícil per als historiadors, ja que, a part de la força que tenen les creences sobre el Sant Ofici, aquest no sempre tenia un comportament exemplar. Això és el que demostra el llibre *Inquisició i corrupció*, d'Antoni Picazo, que, amb un títol que reclama l'atenció dels lectors, estudia la visita duta a terme a partir de 1569 per Andrés Santos de Herrera al tribunal inquisitorial de Mallorca per inspeccionar-lo a causa de les queixes enviades per les autoritats mallorquines al Consell de la Suprema i General Inquisició.

Des del primer moment, Antoni Picazo deixa clar que no es tracta d'un llibre de caràcter científic o acadèmic, sinó de divulgació. Per aquest motiu, el lector no hi trobarà notes a peu de pàgina ni referències bibliogràfiques de cap mena, excepte alguna menció a autors en el cos del text i la inclusió de set pàgines de bibliografia al final del volum. Picazo indica, en el segon capítol del llibre, que les dades són extretes de l'expedient produït per Andrés Santos de Herrera en el marc de la seva visita, que actualment es conserva a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid, un expedient que consta de més de mil vuit-cents folis, als quals cal sumar-hi més de dos-cents folis de correspondència del Consell de la Suprema i General Inquisició al Consell d'Aragó. L'autor, doncs, ha manejat un

volum molt important de documentació arxivística, que s'ha vist complementada amb la bibliografia.

El llibre s'estructura en un total de quinze capítols, als quals s'han d'afegir la introducció, les conclusions i la bibliografia. Atenent el públic al qual es dirigeix, la publicació s'inicia amb una ràpida descripció de l'organització de la Inquisició, ja que els diferents càrrecs que s'esmenten són els que apareixeran al llarg del procés d'Andrés Santos. Picazo remarca el paper dels familiars, uns càrrecs que eren utilitzats pels inquisidors per afavorir persones afins i que es movien amb una certa impunitat, atenent que sols podien ser jutjats pels inquisidors, que sovint els imposaven una pena poc dura.

Precisament, la corrupció generalitzada dins el Tribunal del Sant Ofici de Mallorca, que no només afectava els familiars, sinó tota l'estructura, va motivar la visita d'Andrés Santos, que va donar lloc a un procés que es va desenvolupant al llarg de la resta de capítols. Després de resumir les funcions dels visitadors, en general, Picazo presenta les diligències que Santos de Herrera havia de dur a terme durant la seva visita, així com les instruccions que havia rebut des del Consell de la Suprema i General Inquisició. És especialment interessant el formulari amb les quaranta-nou preguntes que permeteren al visitador ser conscient de la corrupció generalitzada existent al tribunal mallorquí. Seguidament, Picazo presenta breument els dos inquisidors de Mallorca, Diego de Arnedo i Miquel Gual, que estaven enfrontats entre ells.

Una vegada efectuades les diligències prèvies, Andrés Santos de Herrera va interrogar tots els oficials de la Inquisició mallorquina a fi de determinar els càrrecs

que presentaria contra cadascú. Això li permeté descobrir casos de concubinatge tant de l'inquisidor com del fiscal, així com moltes altres irregularitats que afectaren tots i cadascun dels oficials. Aleshores, Picazo dedica quatre capítols als processos contra els inquisidors Diego de Arnedo i Miquel Gual, el fiscal Francesc Milia i la resta d'oficials. L'estructura de cada capítol és similar: s'indiquen els càrrecs dels quals s'acusà cada persona, es presenten els descàrrecs que al·legà cada oficial, i s'esmenten alguns dels testimonis que varen ser cridats per la defensa. Tot plegat permet observar satisfactòriament el procediment judicial. Aquesta part es completa amb la inclusió de les diligències que el visitador va realitzar a Menorca i Eivissa, que vingueren a confirmar el mal funcionament del Sant Ofici també a les illes adjacents al districte inquisitorial.

Com no pot ser d'una altra manera, Picazo es fa ressò de la resolució del procés, amb un seguit de suggeriments que Andrés Santos de Herrera va presentar al Consell de la Suprema i General Inquisició, alguns dels quals, segons l'autor, varen ser implementats immediatament, com la prohibició que els naturals de Mallorca hi fossin inquisidors, a fi d'evitar el problema dels bàndols. Ara bé, pel que sembla, les mesures proposades per Santos de Herrera no foren suficients —o no s'aplicaren correctament—, perquè Picazo dedica els dos darrers capítols del llibre a mostrar com els problemes no es varen arribar a resoldre. Insisteix molt en la qüestió dels familiars, el comportament dels quals distava molt de l'esperable a causa de la seva jurisdicció especial, fet que ocasionava molts de problemes amb les autoritats reials i regnícoles. El llibre finalitza amb unes breus conclusions, en les quals Picazo reflexiona sobre la problemàtica del Sant Ofici mallorquí, sobre els abusos dels oficials, i sobre les lluites entre les diferents xarxes de poder, que convergien en el receptor, Nicolau de Pacs. Una

problemàtica, tot sigui dit, que va perdurar fins al segle XVIII.

Inquisició i corrupció és un llibre, doncs, que analitza un cas particular, que es basa en un expedient produït per un visitador en el marc d'una visita a Mallorca a la segona meitat del segle XVI, quan encara no feia ni cent anys que el Sant Ofici s'havia establert al regne insular. Part de les conclusions a les quals arriba Picazo són aplicables, segons el mateix autor, a altres territoris de la Monarquia Hispànica durant el regnat de Felip II. Precisament, Picazo coneix bé el món de la Inquisició espanyola, i intenta no perdre-la de vista al llarg de la publicació. Ara bé, aquesta se centra en un cas específic, el de Mallorca, de manera que també cal tenir en compte totes les especificitats d'aquest districte inquisitorial, que comptava, a més, amb un nombre excessiu de familiars pel territori que abastava.

Són aquests familiars els que mereixen l'atenció de Picazo, que també ha investigat molt sobre les famílies i les xarxes de relacions socials a la Mallorca moderna. Una de les pràctiques consuetudinàries de la Inquisició mallorquina era que un nou inquisidor cessava tots els familiars del seu antecessor i nomenava els que volia. És a dir, els familiars de la Inquisició es convertiren en un mitjà per promocionar persones afins, que, a més, gaudien d'un fur especial que els permetia actuar amb una certa impunitat, fins i tot en el cas que cometessin delictes fiscals o assassinats. La qüestió dels familiars i de les lluites entre les xarxes de poder recorre tot el llibre, de manera paral·lela a l'evolució del procés, i acaba explicant la corrupció existent a totes les capes de la Inquisició mallorquina.

El llibre no és difícil de comprendre, atenent l'esforç de Picazo per adaptar-se al públic general en una obra de divulgació, tot i que és abundant en dades. A causa de la naturalesa del lector al qual s'adreça, hi ha alguns aspectes, com una definició més profunda de l'estructura i l'organització de la Inquisició o molts d'exemples que se

citen, que només s'esmenten, sense que sigui possible un desenvolupament més acurat. Ara bé, és una publicació apta per al món acadèmic, que hi trobarà un estudi de cas que pot animar recerques similars en altres àmbits territorials. De fet, la utilització del programa Cytoscape sembla haver aportat resultats interessants, tot i que l'absència d'un apartat dedicat a la metodologia utilitzada en la investigació no permet valorar suficientment la utilització d'aquest recurs.

En conclusió, Antoni Picazo ha elaborat un llibre de divulgació històrica, sense que això impliqui menys rigor científic en

la presentació dels continguts. El títol de l'obra, *Inquisició i corrupció*, evidencia els dos elements que Andrés Santos de Herrera va poder observar en la seva visita a Mallorca el 1569. Tot el seu expedient és resumit en les poc més de cent pàgines que integren el llibre, en les quals també es destaquen els abusos d'oficials i familiars del Sant Ofici. Es tracta, en definitiva, d'un llibre típic de la jove editorial mallorquina Illa Edicions, que té com a objectiu divulgar la història de les Illes Balears, i ho fa, en aquest cas, amb un exemple que tindria paral·lels en altres llocs de la poderosa monarquia dels Àustries.

Albert Cassanyes Roig

Universitat de Lleida

<https://orcid.org/0000-0002-6046-9201>

